

Prachtwijken zullen het nooit worden

Nederland concentreert zich met een nieuwe aanpak van achterstandswijken op veertig buurten in achttien steden, waar de problemen rondom slechte woningen, armoede en overlast om aandacht schreeuwen. Fysieke en maatschappelijke verbeteringen moeten de komende tien jaar voorkomen dat deze buurten verder afglijden. **DOOR BRAM PEETERS/FOTO'S SIMONE BEST**

Amsterdam-West begin jaren vijftig. In de nieuwe Kolenkitbuurt zijn de bewoners domweg gelukkig in hun driekamerwoningen. De nieuwbouwwijk met brede trottoirs en grote binnentuinen ligt aan de uiterste rand van de stad, maar de eerste bewoners van de lage flats hebben voor het eerst in hun leven een douche. Vanuit de naastgelegen weilanden komt elke ochtend de melkboer langs met zijn handkar, om verse melk over te gieten. De kinderrijke buurt heeft een groenteman, een bakker en een sigarenzaak waar je ook kunt bellen.

Een kleine zestig jaar later hebben de oorspronkelijke bewoners vrijwel allemaal hun biezen gepakt. Of ze wilden uiteindelijk toch groter wonen, of ze herkenden hun wijk niet meer door de toename van migranten sinds de jaren tachtig. Vandaag de dag lopen mannen met jurken en vrouwen met hoofddoeken langs winkels als de islamitische slagerij, El Masri Telecom en Taoufik Reizen. Negentig procent van de huidige 7000 bewoners is van buitenlandse afkomst.

De 'witte vlucht' wordt sinds enkele jaren gevolgd door een 'zwarte vlucht'. Geslaagde Marokkaanse en Turkse gezinnen verlaten de sociale huursector en trekken naar een koophuis met tuin in de voorsteden.

De Kolenkitbuurt is anno 2009 een achterstandswijk, hoewel daar op straat weinig van te merken is. Geen afval, geen ongere-

types, geen zwervers. 'Op een mooie lentedag ziet de wijk er vriendelijk uit', beaamt stadsdeelburgemeester Jeroen Broeders tijdens een wandeling door de wijk. 'Maar achter de voordeur schuilen de problemen.'

Bijna twintig procent van de beroepsbevolking in de buurt is werkloos. Meer dan dertig procent van de huishoudens leeft op bijstandsniveau. Veertig procent van de jongeren valt uit op school. Bovendien zijn de naoorlogse sociale huurwoningen slecht onderhouden en te klein voor de nieuwe bewoners. Op minder dan 45 vierkante meter leven soms gezinnen met vijf kinderen.

Oorlogsgebied

De combinatie van sociaaleconomische problemen en verwaarloosde huizen heeft de Kolenkitbuurt officieel de status van achterstandswijk nummer één in Nederland opgeleverd. Enkele plaatsen lager op de ranglijst staat de beruchte Utrechtse probleemwijk Kanaleneiland. Berucht, omdat de problemen zich hier buitenshuis afspelen.

Zo vriendelijk als de Kolenkitbuurt overdag oogt, zo grimmig is het straatbeeld in de Utrechtse wijk als de avond is gevallen. Langs de gesloten winkels hangen verschillende groepen Marokkaanse jongeren, die toekijken als jongens op één wiel met een scooter voorbijcrossen. Midden in de woonwijk

ZAANDAM

In de buurt van de moskee.

worden met auto's straatraces gehouden.

Het geluid van de piepende banden is te horen in de flat van Edwin de Vries (niet zijn echte naam), die vier jaar geleden met zijn vriend in de wijk kwam wonen vanwege de lage prijzen. De Vries wordt regelmatig uitgescholden, naar eigen zeggen door 'jongeren tussen de tien en dertig jaar die hier na zonsondergang de dienst uitmaken'. Het stel geeft gemiddeld wekelijks een misstand door aan de wijkagent. Vorig jaar zagen ze hoe jongeren een politiewagen met stenen bekogelden. De politie stuurde de twee een bosje bloemen als dank voor de signaleringen die ze hadden gegeven.

Voorzitter van de plaatselijke bewonerscommissie Lex Casteelen kan erover meepraten. Achter zijn huis is bij de ingang van het steegje een hek geplaatst om de vluchtroute voor criminelen af te snijden. Verderop hangen beveiligingscamera's en 'mosquitos': kastjes die een hoge piepton produceren, alleen hoorbaar voor jeugdigen, die zo ontmoedigd worden om te blijven rondhangen.

'Er is een harde kerngroep van criminelen die andere kinderen meetrekt. Sommige mensen zijn letterlijk de wijk uit getreiterd.' Niet ver van zijn huis veranderde een

de kracht bij de bewoners in de wijkaanpak centraal staat'.

Vogelaar werd echter door vicepremier annex minister van Financiën Wouter Bos (PvdA) zonder budget op pad gestuurd. Het geld moest ze halen bij de woningcorporaties, die in Nederland als zelfstandige organisaties, krachtige en welvarende spelers zijn. Door gesteggel duurde het uiteindelijk een jaar voordat de financiën waren geregeld.

Na de moeizame bevalling leek het erop dat de wijkaanpak eind vorig jaar echt goed van de grond kwam, maar de moeilijke start in combinatie met een aantal pijnlijke media-optredens kostte minister Vogelaar de kop. Op 13 november vorig jaar schoof de PvdA haar aan de kant. Een dag later trad haar opvolger aan, Eberhard van der Laan, die al gauw aangaf dat hij zou vasthouden aan de term Vogelaarwijk. 'Zij heeft deze per slot van rekening als merk in de markt gezet.'

Net als zijn voorganger bezoekt Van der Laan vrijwel wekelijks een van de veertig wijken om de voortgang te meten. In de wijk Poelenburg in Zaandam (nummer achtien op de lijst) loopt hij over straat met wet-houders, bewoners en journalisten in zijn

straat rond de jaarwisseling in wat Castellen 'een oorlogsgebied' noemt. 'Ze sloopten alles wat los en vast zat. Ordroepen van de politie hebben hier met een peloton moeten surveilleren.' Met enige regelmaat kent de wijk een samenscholingsverbod.

Vogelaarwijken

De Kolenkitbuurt en Kanaleneiland staan in Nederland sinds 2007 bekend als Vogelaarwijken, vernoemd naar de toenmalige minister Ella Vogelaar (PvdA). Haar voorganger Pieter Winsemius (VVD) had kort daarvoor de noodklok geluid. 'We hebben het probleem niet onder controle', zei Winsemius, een jaar na de rellen in de Franse voorsteden. Volgens hem dreigde in veertig Nederlandse probleemwijken 'de vlam in de pan te slaan'. 'Buurten worden afvalputjes, waar de bewoners iedere hoop hebben verloren. Als we niks doen, is het rampspoed.'

Het kabinet-Balkenende IV kwam in het regeerakkoord van februari 2007 met een 'actieplan' om de veertig 'kwetsbaarste probleemwijken' om te toveren tot 'prachtwijken'. Speciaal daarvoor werd een ministerie in het leven geroepen dat niet

POELENBURG
'Is dit een Vogelaarwijk?'

alleen op stedenniveau, maar ook op wijkniveau zou gaan werken. Ella Vogelaar werd de zogeheten programmaminister voor het ministerie van Wonen, Wijken en Integratie. Nadat ze de veertig wijken had bezocht, sprak ze overigens liever van 'aandachtswijken' die moesten veranderen in 'krachtwijken', 'omdat het terugleggen van

kielzog. Het kleine circus wordt vanuit verschillende huiskamers met verbazing gadeslagen.

Al wandelend door de wijk wil de kersverse minister nog wel even vertellen wat volgens hem de essentie is van de wijkaanpak. 'We hebben in Nederland een lange traditie in vooral de fysieke verbetering ►

► van woningen. Nu werken we bijvoorbeeld ook met een achter-de-voordeuraanpak, om mensen stapje voor stapje te helpen om weer vooruit te komen.' Als voorbeeld noemt de minister het zogeheten frontlijnteam in Leeuwarden, waar een team van verschillende organisaties ongevraagd bij mensen aanklopt om hulp te bieden bij bijvoorbeeld hun administratie of het zoeken van een baan.

De minister wijst naar enkele woningen waar de gordijnen zijn gesloten. 'Je kunt wel zeggen dat die mensen gewoon weer aan het werk moeten. Maar daar zitten vaak nog vijf stappen tussen, zoals het weghouden van de deurwaarder. Dat kost heel veel tijd en energie.'

Nieuw is die aanpak niet, erkent Van der Laan. 'Maar nu wordt het met meer focus gedaan. Er is goed gekeken wat de veertig slechtste wijken zijn en daar wordt begonnen. Uiteindelijk moeten de meest succesvolle methoden als voorbeeld die-

nen voor de honderden andere wijken die er ook slecht voor staan.'

Welke methoden dat zijn moet nog maar blijken, want de wijkaanpak en de bijbehorende projecten bevinden zich door alle vertragingen in een pril stadium. Voornog hebben veel Zaandammers geen idee wat er in hun buurt gebeurt. Terwijl de minister in een zaaltje over de wijk vergadert, loopt buurtbewoner Ruth Beverloo met haar hondje voorbij. Gevraagd naar wat ze van de wijkaanpak merkt, roept ze verbaasd: 'Is dit een Vogelaarwijk?'

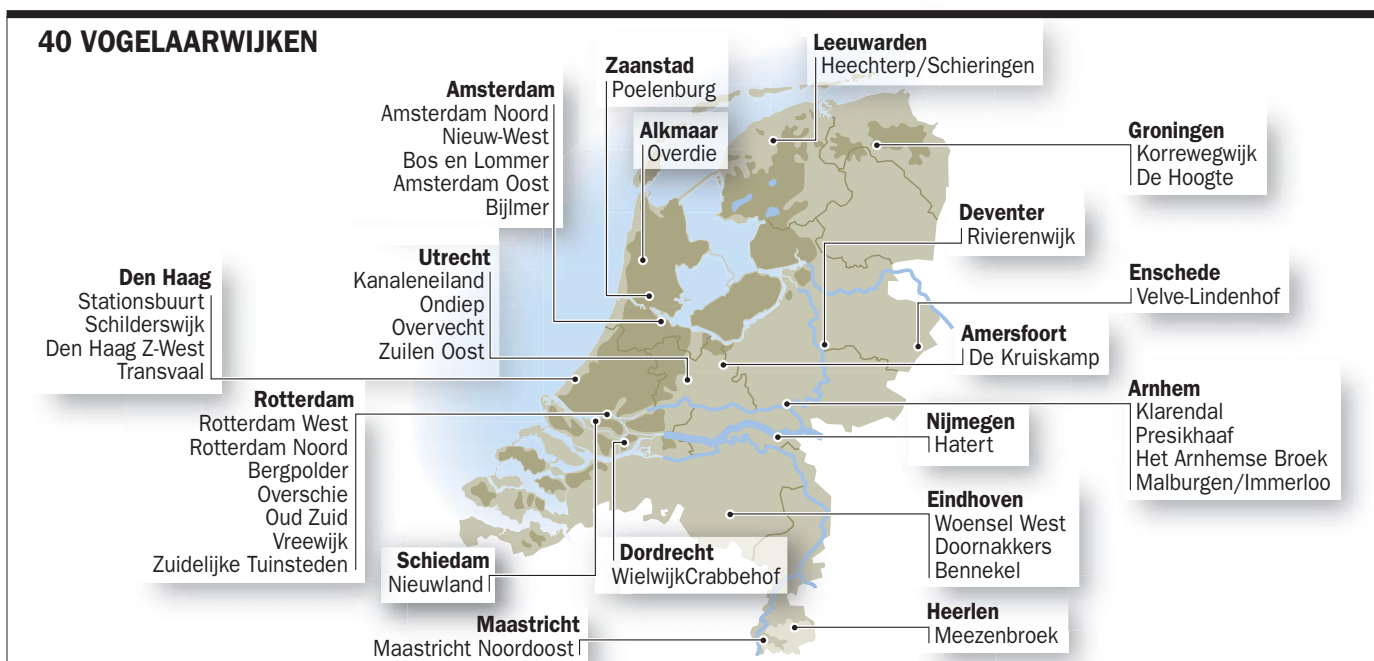
Bewonersinitiatieven als smeerolie

De Zaandammers zijn niet de enige bewoners van Vogelaarwijken die geen idee hebben van een nieuwe aanpak voor hun buurt. Hoewel de overheid zegt er grote waarde aan te hechten dat bewoners worden betrokken bij de wijkaanpak, bleek eind vorig jaar uit onderzoek van de Universiteit van Tilburg, dat daar nog weinig van terecht komt.

In Kanaleneiland, waar meer dan zeventig procent allochtoon is, schat Lex Casteelen dat driekwart van de bewoners geen idee heeft van de Vogelaaraanpak. 'Het blijkt lastig om hen erbij te betrekken. Een buurtcommissie bijvoorbeeld, is vaak nog iets van oudere, witte Nederlanders. Als er al Marokkanen naar een bijeenkomst komen, schrikken ze zich wezenloos van de totaal andere vergadercultuur.'

De Amsterdamse stadsdeelburgemeester Jeroen Broeders heeft hetzelfde probleem in zijn stad. 'Je kunt uiteindelijk natuurlijk maar een gedeelte van de bewoners betrekken bij de Vogelaaraanpak.' Omdat die aanpak een lange adem vergt, zijn er ook in zijn buurt nog geen grote, voor de bewoners zichtbare resultaten.

Daarom is Broeders bijzonder enthousiast over het geld dat de overheid beschikbaar heeft gesteld voor bewonersinitiatieven. In de Kolenkitbuurt heeft een bewonerspanel dat geld al besteed aan een ►

Veertig Vogelaarwijken

Sinds het aantreden van het kabinet-Balkenende IV in 2007 kent Nederland een nieuwe aanpak voor de veertig meest problematische achterstandswijken die gedurende tien jaar extra aandacht krijgen op het gebied van wonen, werken, integreren en veiligheid.

Deze wijken staan bekend als Vogelaarwijken, vernoemd naar de toenmalige minister van Wonen, Wijken en Integratie Ella Vogelaar. De verschillende gemeenten hebben samen met lokale organisaties en bewoners in wijkactieplannen aangegeven wat de

grootste knelpunten zijn en wat er verbeterd moet worden. De achttien betrokken steden hebben vervolgens in 2008 overeenkomsten getekend met het rijk over de gezamenlijke ambities. Er wordt geïnvesteerd in zowel nieuwbouw als sociaal-economische versterking. De woningcorporaties dragen gedurende tien jaar 2,5 miljard

euro bij voor de verbetering van volkshuisvesting in de brede zin van het woord. Het rijk legt voor de kabinetsperiode 2007-2011 157 miljoen euro toe voor zaken als onderwijs, werkgelegenheid en jeugdbeleid. Daarnaast stelt de overheid nog eens 95 miljoen euro beschikbaar voor bewonersinitiatieven.

Wereld Nederland focust op veertig probleemwijken

MINISTER EBERHARD VAN DER LAAN
bezoekt wekelijks een van de veertig probleemwijken.

KOLENKITBUURT IN AMSTERDAM
'Achter de voordeur schuilen de problemen.'

► veiligheidsproject en het opknappen van een speeltuin. 'Wat hou ik ervan als iets werkt', roept hij bij de speelplaats uit terwijl hij wijst naar een man die de glijbaan verft. Hij steekt zijn duim naar hem op. 'Wordt mooi man!' Kinderen maken volop gebruik van de speeltoestellen. 'Het geld voor de bewonersinitiatieven is de smeerolie van de wijkaanpak', zegt Broeders nadat hij een paar handen heeft geschud. 'Je kunt dingen snel aanpakken en de resultaten zijn direct zichtbaar. Dat zet mensen eerder aan om mee te denken over hoe ze hun wijk kunnen verbeteren.'

Geen standaardrecept

Het is nog te vroeg om te zeggen of de Nederlandse wijkaanpak resultaten zal boeken, maar deskundigen zijn vooralsnog optimistisch. Emeritus hoogleraar Volkshuisvesting Hugo Priemus noemt de wijkaanpak 'een goed beleid, want in die veertig wijken is een geconcentreerde aanpak nodig. Er was al veel gaande in die wijken, maar die activiteiten worden nu versneld en gebundeld.'

Of het dé oplossing zal zijn, is echter nog maar zeer de vraag, zegt Priemus. 'Men heeft plannen op wijkniveau gemaakt in plaats van op centraal niveau en dat is verstandig. Als er dingen goed gaan moet je dat vooral ook op andere plekken toepassen, maar als het minder goed uitpakt moet je er gewoon mee ophouden.'

Daarnaast bestaat er een aantal gevaren, zoals het zogenaamde waterbedeffect, 'waarmee je het probleem niet oplost, maar verplaatst. Bovendien zijn de wijken wel de vindplaats van de problemen, maar de oorzaken hoeven helemaal niet in die wijk te liggen. Neem werkloosheid, of de kredietcrisis. Als je gaat sleutelen in een wijk, moet je goed in de gaten houden welke problemen je daadwerkelijk op wijkniveau kunt oplossen.'

Tegelijkertijd moeten de verwachtingen voor de Vogelaarwijken niet te hoogge-spannen zijn. Termen als krachtwijken of prachtwijken zijn irreëel, waarschuwt Priemus. 'Daarmee wek je de suggestie dat door lang en goed investeren, het allemaal gewel-

dig aantrekkelijke wijken worden. Voor een groot deel is het echter erger voorkomen en de zaken beheersbaar maken.'

Als groot pluspunt noemt Priemus dat voormalig minister Vogelaar tien jaar uitrook voor de aanpak. Ook de huidige minister Van der Laan deelt die mening. 'Dit moet je langdurig volhouden, je bent er gewoon tien jaar mee zoet. En dan moet je voorkomen dat er opnieuw achterstallig onderhoud ontstaat.'

Het is echter de vraag of een nieuw kabinet er na de Tweede Kamerverkiezingen van 2011 ook zo over zal denken. De liberale VVD noemt de investeringen in de Vogelaarwijken een linkse hobby en vindt het schrappen van de Vogelaaraanpak een goede bezuinigingsmaatregel tegen de recessie. De rechts-populistische PVV van Geert Wilders is vooralsnog ook geen liefhebber. 'Schrap die rare Vogelaarwijken. Ze is toch weg', zei Wilders onlangs. Minister Van der Laan nodigde hem daarop uit om samen met hem een Vogelaarwijk te bezoeken. **K**

Liever geen Vogelaar in Vlaanderen

De Vlaamse wijkaanpak moet vooral proberen enkele valkuilen te vermijden, want de Nederlandse strategie is selectief en moraliserend, vindt Alain Storme van de vzw Samenlevingsopbouw Vlaanderen in Brussel.

'In de Nederlandse achter-de-voordeuraanpak bespeur ik een nieuw soort beschavings-offensief. Ik vind het gevaarlijk, want ondemocratisch,

wanneer de moraal de politiek vervangt en bepaalde groeperingen in de samenleving menen te weten wat goed is voor andere groepen. Dat werkt polariserend. Daar zitten vooral beheersingsstrategieën achter om bepaalde problemen in te dammen en niet om ze fundamenteel op te lossen. Bovendien vraag ik me bij de beoogde verbetering van de sociaaleconomische situatie

af of dat wel op buurniveau kan gebeuren. Men probeert bijvoorbeeld sociale cohesie op lokaal niveau te herstellen terwijl dat op landelijk niveau verdwijnt via de afbraak van de welvaartsstaat. Zolang er naast de wijkaanpak geen parallelle strategie op landelijk niveau is, dweil je met de kraan open.

Daarbij is die wijkaanpak erg selectief. Waarom alleen streven naar sociale cohesie in de achterstandswijken? Waarom niet in welgestelde wijken

waarvan we weten dat er even weinig sociale cohesie bestaat?

Ik geloof ook niet in het verhaal van *good practices*, waarbij een geslaagd project automatisch kan worden overgezet naar een andere wijk. Elke situatie is zo specifiek dat er geen algemene regels bedacht kunnen worden. Wat in de ene wijk lukt, zal niet in een andere wijk werken. Een beleid dat zich beperkt tot het toepassen van recepten, zal leiden tot frustraties.'